NİKOLAY VASİLYEVİÇ GOGOL

Petersburg Öyküleri

© 2011 İletişim Yayıncılık A.Ş., Dünya Klasikleri / 1. Basım
2011-2013, İstanbul (2 baskı)

Петербургские Повести

© Önsöz: 1990, Victor Peppard, "Who Stole Whose Overcoat and Whose Text Is It?", *SAR*, cilt 55, sayı 1, 1990.
© Sonsöz: 1971, R.W. Hallett, "The Laughter of Gogol", *Russian Review*, cilt 30, sayı 4, Ekim 1971.

İletişim Yayınları 1565 • İletişim Klasikleri 51
ISBN-13: 978-975-05-1397-8
© 2014 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 2. Basım
1-6. Baskı 2014-2021, İstanbul
7. Baskı 2023, İstanbul

Dizi Yayın Yönetmeni Murat Belge
Yayına Hazırlayanlar Bahar Siber, Güneş Akkor, Emrah Serdan
Kapak Suat Aysu
Kapak Resmi Léon Bakst, "Burun", 1904
Uygulama Hüsnü Abbas
Düzelti Çiğdem Hüner

Baskı Sena Ofset · Sertifika no. 45030
Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

Cilt Güven Mücellit · Sertifika no. 45003
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · Sertifika no. 40387
Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,
Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

NİKOLAY VASİLYEVİÇ GOGOL

Petersburg Öyküleri

Петербургские Повести

RUSÇADAN ÇEVİREN *Ergin Altay*

VICTOR PEPPARD'IN ÖNSÖZÜ VE
R.W. HALLETT'IN SONSÖZÜYLE

iletişim

NİKOLAY VASİLYEVİÇ GOGOL 31 Mart 1809'da Ukrayna'nın Poltava şehrine bağlı Soroçintzi'de doğdu. 1821'de Kiev yakınlarındaki Nezhin Yüksek Okulu'na kaydoldu, 1828'de buradan mezun olduktan sonra St. Petersburg'a yerleşti. Bir dergide yayımlanan şiiri "Hans Küchelgarten" nedeniyle bir süre eleştirilere maruz kaldıktan sonra, derginin bütün nüshalarını satın alarak yakıp Kuzey Almanya seyahatine çıktı, geri dönünce devlet hizmetine girdi. Bu dönemde edebiyat dergilerinde hikâyeleri yayımlanan Gogol, 1831'de devlet hizmetinden ayrıldı ve bir kız enstitüsünde tarih öğretmenliği yapmaya başladı. Aynı yıl yayımladığı, Ukrayna hakkındaki hikâyelerinin ilk cildi olan *Dikanka Yakınlarında Bir Çiftlikte Akşam Toplantıları*, Gogol'ü istediği başarıya yaklaştırdı, kitabın ertesi yıl yayımlanan ikinci cildi ise bu başarıya erişmesini sağladı.1834'te yakın çevresi sayesinde St. Petersburg Üniversitesi'ndeki Dünya Tarihi kürsüsüne atandı, ama bu alanda başarılı olamayınca yeniden edebiyata yöneldi ve 1835'te *Mirgorod* isimli kitapta topladığı hikâyelerini iki cilt halinde yayımladı. 15. yüzyıl Ukrayna Kazakları'nın yaşamını anlattığı "Taras Bulba" ve en bilinen hikâyelerinden olan "Burun" bu kitaptadır. Aynı yıl "Bir Delinin Hatıra Defteri", "Neva Bulvarı", "Portre" gibi hikâyelerinin ve denemelerinin yer aldığı *Arabeskler* isimli bir kitap daha yayımladı. Bu süreçte, *Müfettiş* ve *Bir Evlenme* isimli iki oyununu kaleme aldı. 1836'da ülkesini terk eden Gogol, on iki yılını yurtdışında geçirdi, Rusya'ya dönüşleri kısa süreli oldu. 1837'de İsviçre'de *Ölü Canlar*'ın ilk bölümünü yazmaya başladı. 1838'de Roma'ya gitti ve burada, verem hastası bir prensle olan dostluğunu anlattığı *Bir Villadaki Geceler*'i yazdı. 1840'ta Rusya'ya döndü, *Ölü Canlar*'ın ilk kısmını dostlarıyla paylaştıktan sonra İtalya'ya gitti ve en meşhur hikâyelerinden "Palto"yu tamamladı. 1842'de tekrar Rusya'ya dönen yazarın *Ölü Canlar* romanının birinci bölümü bu yıl yayımlandı. 1847'de *Dostlarla Mektuplaşmalardan Seçme Bölümler* isimli kitabı yayımlanan Gogol, ertesi yıl Kudüs'e hacca gittikten sonra bir süre manastırlarda yaşadı ve 1852'de Moskova'ya döndü. 24 Şubat 1852 gecesi, aralarında *Ölü Canlar*'ın ikinci cildinin müsveddelerinin de bulunduğu bütün elyazmalarını yaktı. Ağır bir bunalım içinde yatağa düştü, yemek yemeyi kesti ve 4 Mart 1852'de, kırk üç yaşında hayatını kaybetti.

İÇİNDEKİLER

ÖYKÜLERE DAİR GÖRSELLER ... *7*

KRONOLOJİ ... *13*

ÖNSÖZ
KİM KİMİN PALTOSUNU ÇALDI, BU KİMİN METNİ? / VICTOR PEPPARD ... *21*

ST. PETERSBURG HARİTASI ... *42*

Petersburg Öyküleri

Nevski Bulvarı ... *45*

Burun ... *89*

Portre ... *121*

Palto ... *187*

Fayton ... *223*

Villada Geceler ... *239*

Bir Delinin Hatıra Defteri ... *243*

SONSÖZ
GOGOL'ÜN KAHKAHASI / R.W. HALLETT ... *271*

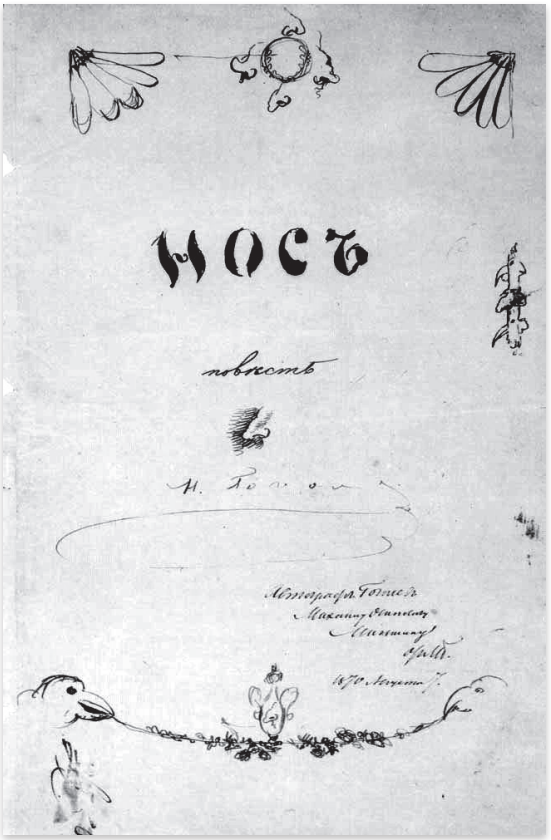

Gogol'ün "Burun" öyküsünün kapağı için yaptığı çizim.

Nevski Bulvarı

Nevski Bulvarı'ndan güzel bir yer yoktur, en azından Petersburg'da... Petersburg'un her şeyidir Nevski Bulvarı. Başkentimizin bu dilberi her şeyiyle pırıl pırıldır!.. Biliyorum, sıradan olsun, memur olsun Nevski Bulvarı'nın sakinlerinin bir teki bile hiçbir mutluluğa değişmez Nevski Bulvarı'nı. Demek istediğim yalnızca, pek güzel bıyıkları olan, çok şık redingot giyen yirmi beşinde genç değil, sakalına ak düşmüş, tepesi gümüş bir tabak gibi parlayan yaşlı adam da hayrandır Nevski Bulvarı'na. Hele kadınlar! Evet, Nevski Bulvarı kadınlar için daha da harikadır! Kim hayran değildir ki ona? Nevski Bulvarı'na adımınızı atar atmaz, orada dolaşmak isteği dolar içinize. Önemli, erteleyemeyeceğiniz bir işiniz olsa bile, bulvara çıkmanızla birlikte işi gücü unutuverirsiniz. Tüm Petersburg'u sarmış olan günlük gereksinimlerle, çıkar telaşıyla gitmeyeceğiniz tek yer burasıdır. Nevski Bulvarı'nda karşılaştığınız biri; kaldırımlarında yürüyen yayaların yüzünde ya da kupa arabalarıyla, yaylılarıyla uçarcasına gelip geçenlerin yüzünde çıkarcılık, açgözlülük okuyacağınız Morskaya, Gorohovaya, Liteynaya, Meşçanskaya ve baş-

ka sokaklarda göreceğiniz insanlardan sanki daha az bencilmiş gibi gelir size. Petersburgluların ana buluşma yeridir Nevski Bulvarı. Kentin Petersburg veya Vıborskaya bölgelerindee oturan birinin, Peski'de veya Moskova kapısında oturan uzun zamandır görmediği bir dostuyla orada karşılaşacağından kuşkusu yoktur. Hiçbir adres defteri, danışma bürosu Nevski Bulvarı kadar güvenilir bilgi sağlamaz insana. Yücedir Nevski Bulvarı! Gezinti yeri açısından yoksul olan Petersburg'un tek eğlence yeridir! Tertemizdir yaya kaldırımları ve Tanrım ne çok ayak o kaldırımlarda izini bırakmıştır! Hantal bedeninin ağırlığı altında mermer parkelerin neredeyse çatırdadığı eski bir askerin kirli çizmesinin de, ayçiçeğinin başını hep güneşten yana çevirmesi gibi küçücük başı hep dükkânların ışıklı vitrinlerine dönük yürüyen gencecik bir kadının hayal gibi hafif, mini minnacık pabucunun da, yüreği umutlarla dopdolu bir asteğmenin tıkırdayan, yerlerde derin izler bırakan kılıcının da... Hepsinin güçlü ya da güçsüz izleri vardır bu kaldırımlarda... Yalnızca bir gün içinde nasıl çabuk, inanılmaz şeyler olur orada! Bir günde ne çok değişiklikler gerçekleşir!..

Sabahın erken saatlerinden başlayalım, fırınlardan yeni çıkmış sıcak ekmek kokusunun tüm Petersburg'u kapladığı, yırtık pırtık giysileriyle, çizmeleriyle kiliseye gitmek, yardımsever insanların peşinden koşuşturmak görevine yeni yeni başlamış dilenci yaşlı kadınların doldurduğu sokaklar... O saatlerde bomboştur Nevski Bulvarı: Dükkânların şişko sahipleri de onların tezgâhtarları da Hollanda kumaşından gecelikleriyle henüz yataklarında uyumaktadırlar veya soylu yanaklarını yıkamış, kahvelerini yudumlamaktadırlar. Dilenciler, pastanelerin önlerinde toplanmış, gece geç saatlere kadar sinek gibi masadan masaya uçarak sıcak çikolata servisi yapmış garsonun elinde bir süpürge, kravatsız, uykulu gözlerle çıkıp bayatlamış börekleri, müşterilerin artığı yiye-

cekleri önlerine atmasını beklemektedirler. Yoksul takımı sallana sallana yürümektedir sokaklarda. Çizmeleri, suyunun temizliğiyle ünlü Yekaterinskaya kanalında bile temizlenemeyecek kadar kirece bulanmış, işe yetişmek için acele eden köylüler kimi zaman arada bir çabuk adımlarla sokağı karşıdan karşıya geçerler. Bu saatler kadınların sokağa çıkmaları için genelde uygun değildir, çünkü bizim Rus erkeklerimiz kendi aralarında, onların tiyatroda bile duyamayacağı kadar açık saçık konuşmayı pek severler. Çalıştığı dairenin yolu Nevski Bulvarı'ndan geçiyorsa, çantası koltuğunun altında, uyku mahmurluğunu üzerinden hâlâ atamamış bir memurun isteksiz, ağır adımlarla yürüyerek geçtiği görülür kimi zaman oradan. Şurasını kesin söyleyebiliriz, sabah saatlerinde, yani öğlene kadar Nevski Bulvarı kimse için amaçsız bir istikamet değildir, herkes belli bir nedenle çıkar Nevski Bulvarı'na: Onunla uzaktan yakından ilgilenmeyen, onu aklının ucundan bile geçirmeyen insanlar, bir işi veya sıkıntısı olduğu için yavaş yavaş doldururlar bulvarı. Rus köylüsünün dilinde yalnızca beş on bakır kapiklik vardır. Yaşlı dedeler, nineler ellerini kollarını sallarlar, kimi zaman insanı çok şaşırtacak biçimde birtakım hareketler yaparak kendi kendilerine bir şeyler mırıldanırlar, ama alacalı bulacalı gömleğiyle, elinde boş litrelik bir votka şişesiyle veya yeni dikilmiş bir çift çizmeyle Nevski Bulvarı'nda yıldırım gibi koşturan çırak çocuklardan başka kimse dönüp bakmaz onlara, ne dedikleriyle ilgilenmez. Günün bu saatinde üzerinize ne giymiş olursanız olun, başınıza şapka yerine kasket geçirmiş olsanız, kravatınız bir yanda, yakanız bir yanda olsa bile kimse farkına varmaz.

Saat on ikide soylu ailelerin her ulustan mürebbiyeleri, yanlarında patiska yakalık takmış öğrencileriyle akın ederler Nevski Bulvarı'na. İngiliz Johns'lar, Fransız Koki'ler eğitimi kendilerine teslim edilmiş öğrencileriyle kol kola yü-

rürken nazik bir ağırbaşlılıkla onlara, dükkânlara tabela asılmasının o dükkânlarda ne satıldığını bilmemiz için gerekli olduğunu anlatırlar. Soluk yüzlü miss'ler, pembe yanaklı Slav mürebbiyeler incecik, yerinde duramayan kız öğrencilerinin arkasından pek mağrur yürürlerken, omuzlarını biraz daha kaldırmaları, biraz daha dik yürümeleri için uyarırlar onları. Kısacası, o saatlerde Nevski Bulvarı pedagojik Nevski Bulvarı'dır... Ama saat ikiye yaklaştıkça mürebbiyelerin, pedagogların, öğrencilerin sayısı azalmaya başlar. Nihayet, onların yerini renk renk giysiler içinde, sinirleri zayıf hanım arkadaşlarıyla kol kola dolaşmaya çıkmış kibar babaları alır. Sonra onların arasına yavaş yavaş, önemli ev işlerini bitirmiş, (yani doktoruyla havaların nasıl gittiği üzerine, burnunun tepesinde çıkan sivilce üzerine konuşmuş, ondan atlarının ve çocuklarının sağlık durumu üzerine bilgi almış, bununla birlikte, önemli yetenekleri olan, gazetelerde kente gelenler ve kentten ayrılanlarla ilgili çok önemli bir yazı okumuş ve nihayet, bir fincan kahvesini, çayını içmiş) hanımlar katılır. Daha sonra bu kalabalığa, imrenilecek kaderlerinin, soylu "özel görevli memur" unvanıyla onurlandırdığı kişiler eklenir. Arkasından, görevlerinin ve alışkanlıklarının soyluluğuyla farklı olan, dışişlerinde görevli memurlar... Tanrım, ne harika görevler, devlet hizmetleri vardır şu ülkemizde! İnsanın ruhunu nasıl da hazla yüceltir bu görevler! Ama çok yazık! Bir devlet memuru değilim ben ve amirlerimin o ince davranışlarının hazzını tatmaktan yoksunum. Bu saatlerde Nevski Bulvarı'nda göreceğiniz herkes son derece kibar, soyludur: elleri ceplerinde, uzun etekli setreli erkekler de; pembeli, beyazlı, uçuk mavili atlas redingotlu, şapkalı hanımlar da... Olağanüstü, inanılmaz bir ustalıkla kravatın altına kadar uzatılmış, başka bir yerde göremeyeceğiniz kadife gibi, atlas gibi, samur veya kömür gibi favorilerle karşılaşırsınız burada. Ama ne yazıktır ki, yalnızca dışiş-